

BİLGE KARASU'NUN UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI ÖYKÜSÜNDE DİN VE BİREYLEŞME

*Ahmet EVİS**

ÖZET

Çalışmada Bilge Karasu'nun ödüllü eserlerinden biri olan *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* adlı öyküsünün 'din ve bireyleşme' başlığı altında C.G.Jung'un psikanalitik anlayışına bağlı olarak çözümlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmamız farklı başlıklara ayrılarak sistematik bir şekilde hazırlanmıştır. Öyküdeki kavramlar ve kişiler ilgili arketiplerle ilişkilendirilerek imge ve semboller anlamlandırılmıştır. Bu da hem toplumsal yapının incelenmesinde hem de bireyin iç dünyasına yaptığı yolculuğun belirlenmesinde yol gösterici olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bilge Karasu, Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı, psikanalitik, din ve bireyleşme

RELIGION AND INDIVIDUALIZATION IN BİLGE KARASU'S STORY *UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI*

ABSTRACT

In study, the story, *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*, one of Bilge Karasu's award winning works is intended to be analyzed under the title of 'religion and individualization' depending upon C.G. Jung's psychoanalytic understanding. Our study has been systematically prepared by being divided into different titles. Images and symbols are explained by associating the related archetypes with the disciplines and people in the story. That's been the lodestar for both defining social structure and tripping one's inner word.

Key Words: Bilge Karasu, Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı, psychoanalytic, religion and individualization

Giriş

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı öyküsünde yer alan psikolojik öğeler C. G. Jung'un analitik psikoloji kuramındaki bazı temel kavramlarla benzerlik taşır. Bu sebeple öyküye Jung psikolojisi açısından yaklaşılmalıdır. Özellikle din ve bireyleşme süreci çerçevesinde yoğun olarak değinilecek temel kavramlar, başta arketipsel unsurlar olmak üzere kompleksler, bilinç, bilinçaltı,

* İnönü Ü. Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Ed. ABD Doktora Öğrencisi. El-mek: ahmetevis@mynet.com

bilinçdışı, kolektif bilinçdışı, persona ve gölgedir. Bu kavramları kısaca açıklamak konuyu bir bütün halinde anlamaya yardımcı olacaktır.

Toplumların ve insanların yaşam biçimlerinin şekillenmesinde temel faktörlerden biri olan din, insanoğlunun varoluşundan günümüze dek işlevselliğini korur. Çünkü din, insanların manevi yönlerini ortaya çıkarma ve varlıklarını anlamlandırmada bir çıkış noktasıdır. İlahi dinlerden en basit ilkel inanç türlerine kadar farklı şekillerde kendini gösteren dinî inanç, işlevselliğini kaybetmemesi yönüyle arketipsel bir yapıya sahiptir. Jung, kolektif bilinçdışının arketiplerinden olan dini, “*ruhlar, şeytanlar, Tanrılar, yasalar, idealler, insanın dünyasında dikkatle düşünmeyi gerektirecek kadar güçlü, tehlikeli ya da yardımcı olarak gördüğü, kutsal olduğuna inandığı, sevilecek kadar yüce, güzel ve anlamlı bulunduğu öğelere verilen ad...*” (Fordham 2008, 89-90) biçiminde tanımlar. Ayrıca Jung’a göre dinin işlevi, insanın içinin ve dışının eşit oranda temsil edilmesini gerçekleştirmektir. Jung, Tanrı’yı açıklarken de arketipleri kullanır ve “*Tanrı’nın bir arketip olduğunu söyler.*” (Kısa 2005, 50) Tanrı’nın bir imaj olarak bireyin düşüncelerinde belirip bireyleşme sürecindeki kişiyi etkileyecek olması, bu arketipi önemli kılar. Tanrı-birey ilişkisinde ise Jung, Tanrı’yı, “*salt bir mit değil, insanın içindeki tanrısallığın ortaya çıkması*” (Jung 2001, 342) şeklinde açıklar.

Dinle beraber bireyleşme de Jung psikolojisinde önemli bir yer tutar. Bu sürecin başarıyla sonuçlanması için kişinin belirli ödevleri vardır. Bu ödevler arketipsel sembollerle ifade edilir. Ayrıca kompleksler, persona ve gölge, kişinin karşılaşmış üstesinden gelmesi gereken belli başlı kavramlardır. Bireyleşme uygun şekilde sonuçlandırıldığı takdirde ortaya birey çıkar. Bütün olmuş bir insan bireysel değildir. Bireysel olmak başkalarına karşı farklı davranışlar geliştiren ya da bencil bir biçimde davrananlar için kullanılan ‘ego-merkezli’ olmak deyimine karşılık gelir. “*Bireyleşmeyi sağlamış kişi ise kendi özgün kişiliğinin farkında olmasıyla ve bilinçdışını kabullenmesiyle, tüm canlılarla, hatta inorganik madde ve evrenle olan kardeşliğini gerçekleştirmiştir.*” (Fordham 2008, 97).

Bireyleşme sürecinin başarısızlıkla sonuçlanabileceğini ifade eden Jung, bu durumu “*her ne kadar her şey imajlar biçiminde, yani simgesel olarak yaşanmakta ise de ortada hayali tehlikeler değil bir yaşamın yazgısının bağlı olabileceği gerçek riskler bulunmaktadır. Başlıca tehlike de arketiplerin büyüleyici etkilerine boyun eğme tehlikesidir.*” (Fordham 2008, 100) şeklinde açıklar.

Jung psikolojisi içerisinde büyük öneme sahip olan arketipler ise ilk anlamlarıyla ilk örnekler ve ortak bilinç olarak nitelendirilir. “*Jung psikolojisinin temel taşlarından olan arketipler; sınıf, dil, din, ırk, coğrafi konum yahut tarihsel devir farkı gözetmeksizin bizden önce yaşamış olan insanların binlerce yılda oluşturdukları duygu ve düşünce bakımından benzer olan imgelerdir.*” (Stevens 1999, 49) “*Jung ise arketipleri insan psişesindeki her zaman güçlü kalan derin ve daimi kalıplar olarak tarif etmiştir.*” (Pearson 2003, 9) Dolayısıyla “*Bunlar insanın psikolojik hayatına istikamet veren temel hayallerdir.*” (Kaplan 1992, 491) Ayrıca “*arketipleri ortak bilinçdışının bir ürünü olarak gören Jung’a göre, tam ve matematiksel bir gerçeklikle tanımlanamasa bile belli kategoriler bakımından ortaya konabilirler.*” (Emre 2006, 95).

Komplekslerin, türleri ve ortaya çıkış şekilleriyle farklılık gösterse de asıl önemli olan kısmı daha çok nasıl ortaya çıktıkları ve sonuçlarıdır. Çünkü komplekslerin yarattığı bunalımlar kişinin bilinç düzeyinde görmek istemediği birçok unsurla yüzleşmesine sebep olur. Dolayısıyla insan ruhunda çeşitli sarsıntılara yol açar. Bu sarsıntıları ruhun bölünmesi olarak nitelendiren psikolojik yaklaşımlar kompleksleri “*bölünmüş ruhlar*” olarak da ifade eder. “*Komplekslerin bölünmüş ruhlar olduğunu savunan varsayım bugün kesinlik kazanmıştır. Kaynakları, etiyolojileri [nedenbilimleri] çoğu kez beklenmedik bir şoka bağlanır. Ruhun bölünmesine yol açacak etkinlikte bir yaralanma ya da buna benzer bir başka sarsıntıdır. En sık rastlanan nedenlerden biri de insan*

Turkish Studies

doğasının tümüne uyum gösteremeyen ahlaki iç çatışmadır." (Jung 2010, 162) Komplekslerin işlevselliklerini açıklarken Jung, komplekslerin belirli olayların ve duyguların ortaya çıkmasında etken olduğunu dile getirir.

Komplekslerin ortaya çıkış şekilleri üzerinde korku, engellemeler ve baskı gibi insan ruhunu olumsuz şekilde etkileyecek faktörler bulunur. İnsan, bu faktörlerle karşılaşınca kendisini, yüzleşmekten kaçındığı ve bilinç hâlindeyken uzak durduğu istenmeyen tüm durumların veya eylemlerin içinde bulur. Özellikle *"korkular ve setler, bilinçaltına giden yolun belirleyici sınırlarıdır."* (Jung 2010, 167) Dolayısıyla korkular ve setler, insanı, kompleksleriyle ya da gölgesiyle yüzleştirir. Ancak kuşkusuz ki kişinin bireyleşebilmesi için bahsi geçen öğelerle yüzleşmesi gerekir ve her devirde kompleksler kendisini aynı şekilde gösterir. Keza kompleksler, ilkel ya da uygar olsun ruhun yaşamsal belirtileridir. Yani bireyleşme sürecinin olmazsa olmazlarından.

Bilinç ve bilinçdışı dikkat çeken nokta ise farkındalık durumudur. Eğer birey kendi "ben"inin farkındaysa bilinç hâlinindedir. Ancak birey, "ben"i ile kendisi arasında bir ilişki kuramıyorsa algı alanındaki her şey bilinçdışıdır. *"Kolektif bilinçdışı, bilinçdışının, bireysel bilinçdışından daha derinlerde olan bir bölümü, bilincimizde ortaya çıktığı bilinmeyen maddedir."* (Fordham 2008, 26) Bilinçaltı, algılarımız yoluyla etkileşim haline geçtiğimiz ancak bilinç düzeyinde işlem görmeyen ve daha sonra aniden etkileri ortaya çıkabilen tüm verilerin kaydedildiği yerdir.

Bireyleşmenin başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi için kişinin önüne çıkan en büyük engellerden birisi "persona"dır. "Persona", kişinin gerçekte olması gerektiği değil, toplumun ona biçtiği roldür. Ayrıca *"persona, kolektif bir olgudur ve kişiliğin aynı oranda bir başkasına da ait olabilecek bir yönüdür."* (Fordham 2008, 61) Gölge ise ruhun karanlık yönü ve kişiliğin daha düşük düzeydeki parçasıdır. *"Seçilmiş bilinçlilikle başa çıkamadıkları için yaşam sürecinde kendilerini ifade etmelerine izin verilmeyen ve bu nedenle, bilinçdışında karşılık yaratmaya çalışan ve oldukça bağımsız bir 'hizip' oluşturan tüm bireysel ve ortak ruhsal öğeler"* (Jung 2009, 13) gölgenin yansımalarıdır. İnsan kendisinin bu yönüyle karşılaşmak istemez; çünkü *"gölgenin içindeki malzemenin ortaya çıkması egonun acı çekmesine yol açar."* (Cebeci 2009, 229) Her ne kadar acı verse de gölge, bireyleşme sürecinde bireyin karşılaşacağı öğelerin başında gelir.

I. Olay Örgüsüne Genel Bir Bakış

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı 'Ada' ve 'Tepe' olmak üzere iki bölümden oluşur. Bu yönüyle olay örgüsünü değerlendirirken her iki bölümü, içeriğine bağlı olarak incelemekte fayda vardır.

"Ada" bölümünde, Bizans'ta "resim-kırıcılık" (ikona kırıcılık)¹ adı verilen baskı döneminde Hıristiyanlık anlayışında yapılan değişikliğin herkese kabul ettirilmek istenmesi üzerine, bir keşiş olan Andronikos'un bu yeni inancı kabullenmeyip تنها bir adaya kaçışı hikâye edilir. Öyküde, olay örgüsünü şekillendiren iki çekirdek vaka bulunur: İlki, Andronikos'un adaya kaçışı öncesinde yeni buyrukların ilanı ve bu süreçte yaşadığı iç çatışmalardır. Manastırdan kaçışından sonra adada yaşam alanı ararken geçmişini düşünüp fikirlerini netleştirmeye çalışması da, olay örgüsünün teşkilinde etkili olan diğer çekirdek vakadır.

"Tepe" bölümünde yine bir keşiş olan İoakim'in Bizans Devleti döneminde Ravenna'da, Andronikos'un manastırdan kaçışından yaklaşık elli yıl sonra geçmişi hatırlayıp Andronikos'un,

¹ "Bizans İstanbul'unun yaşadığı en ilginç dönemlerden biri de ikonaklazma ya da tasvir kırıcılık devridir. Bu akım her ne kadar ilk etkisini imparatorluk merkezinde göstermişse de zamanla imparatorluğun farklı bölgelerine yayılacak ve 726-843 yılları arasındaki bir asırdan fazla bir zamana damgasını vuracaktır." Bkz. (Kaya 2009, 52)

gözleri önünde cezalandırılarak nasıl öldürüldüğü, yeni inanın kendi üzerindeki etkisi ve tekrar eski inana dönüşmesi hikâye edilir.

İoakim'in bakışıyla şekillenen "Tepe" bölümü öyküdeki olayların neredeyse tamamını neden-sonuç ilişkisinde sonuca bağlar. Dolayısıyla bize ilk bölümde cevapsız kalan birçok soruya cevap bulmada yol gösterir. Birçok kavram İoakim'in yaşantılarıyla bağdaştırılıp öyküdeki olayların neredeyse tamamı anlamlandırılır. Andronikos'un bireyleşme sürecini tamamlaması, tekrar manastıra dönüşüyle açıklanırken İoakim'in kendisini korkak olarak görmesi öyküde gelişen isyan, işkence, cinayet gibi olayların sonuçları olarak yansıtılır.

II. Din ve İnanç

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı öyküsünde muhteva, temelde din ve inanç kavramları ekseninde gelişir. Kişilerin din adamı olması, dindeki değişiklikler ve dinî inanın sorgulanması da bu iki kavramın önemine işaret eder. Kişiler üzerinden yapılacak değerlendirmede öne çıkan ilk nokta Hıristiyan din adamlarının kendi dinlerindeki bazı kabullerin insan eliyle değiştirilmek istenmesine karşı çıkmaları ve kendilerini sorgulamalarıdır. Dinin, kolektif ve bireysel yönleri düşünüldüğünde arketipsel unsurlar, öykünün şekillenmesinde etkili olur. Ayrıca yapılan sorgulamalar, komplekslere bağlı olarak ortaya çıkar.

Öyküde inanç kavramı, dine göre daha baskındır. Çünkü inanç, olaylara yön veren, bireylerin kişiliklerine etki eden bir fonksiyon taşır. Dolayısıyla bireysel bilinçdışı, kolektif bilinçdışına göre daha baskındır. Bu doğrultuda iki farklı inanç ilişkisi dikkat çeker. Bunlardan ilki dinî inanç ve kişisel değerler arasında kalan bireyin düşünce yapısı üzerineyken ikincisi ise Tanrı-insan ilişkisi üzerinedir.

"Ada" bölümünde, Andronikos'un yeni inanın kabulü ile ilgili düşünceleri kendi içerisinde çatışmalara ve sorgulamalara yol açar. Bu çatışma ve sorgulamalar, genel olarak inanç ve davranış değişikliğine sebep olur. Yani kişinin yasaklamalar sonucu komplekslerle karşı karşıya gelerek kendi gölgesiyle yüzleşmesinde ve kişiliğini tekrar yapılandırmasında bir başka ifadeyle *birey* olma yönünde ilk adımdır.

Andronikos'un adaya kaçıışı, o güne kadar hiç düşünmeden kabullendiği dinî inançlarını sorgulamasını sağlar. Kendi kişiliği ve değerleriyle ilk kez yüzleşir. Her şeye yeniden başlamak, yeni bir inana ulaşmak gibi düşüncelere kapılan Andronikos, "eski" inançlarını aslında sıradanlaşmış, bir başka ifadeyle monotonlaşmış davranış biçimleri olarak görür. Dolayısıyla inancını yeterince güçlü ve anlamlı bulmaz. Hatta bu görüşünü daha da ileriye taşıyarak inanmadığını bile düşünür. Bu durum ise ruhsal bölünmenin belirtilerinden birisidir:

"İnancı uğruna zindana atılacağı bile göze alamayan adamın inandığı söylenebilir mi? O halde, gerçekte, inanmıyorum. O halde, yıllarca, bilmeden, farkına varmadan, yalan söyledim. Yalanımı yaşadım, yaşattım başkalarına da. Kendimi aldatmakla kalmamışım, herkesi de aldatmışım." (s.38)

Bu düşüncelerinden sonra dinî inandığındaki zaafının farkına varması Andronikos'u, kendi kişisel değerlerini aramaya iter. Geçmişteki yaşantılarını hatırlayarak kendisini sorguya çeker ve suçlamaktan çekinmez. Yargılamasını bitirdikten sonra bir din adamı olarak değil de sıradan bir birey olarak kendi değer ve idealleri doğrultusunda yeni bir inanç biçimi oluşturmaya çabalar. Bunu yapabilmemesinin tek yolu ise içinde bulunduğu toplumdan ve inanç sisteminden uzaklaşmak Andronikos'un ifadesiyle *kaçmaktır*. Bu kaçış komplekslere bağlı olarak ortaya çıkan bunalımların doğal sonuçlarıdır. Bu noktada, öykünün ilk bölümüne adını veren "Ada" ön plana çıkar. Geçmişten günümüze bir mekân olarak 'ada'nın kişinin düşüncesinde yalnızlık ve terk edilmişlik izlenimini oluşturması, bu mekâna, arketip hüviyeti kazandırır. Çünkü *"Bir ada ortamı, kendisini*

belirleyen, dışarıya kapalılık, kendisiyle sınırlanmışlık, duran zaman biçimi gibi özellikleriyle 'dışarı'nın, dış dünyanın karşıtıdır.' (Göktürk 2004, 170). Ayrıca "Ada ortamı, yalnız dünya ile karşıtlığı, bir sürgün yeri ya da barınak olarak benimsemesi açısından anlam kazanmakla kalmaz, kişiliklerin, bilinçaltı tepkilerin açıklanmasına (...) katkıda bulunur." (Göktürk 2004, 130).

Ada, Andronikos'un arzularına ulaşmasına olanak sağlayacak bir mekân olarak belirir. Çünkü burası ıssız ve terk edilmiş bir mekândır. İnsanlardan uzakta, tek başına yaşayarak yeni bir yaşam alanı bulması, tüm eski inançlarından kendisini soyutlamasını sağlayacaktır. Bir başka ifadeyle bu mekânda, o güne dek taşıdığı bir maske olan personasını çıkartmayı deneyecektir:

"Öyle bir yer ki kendisinden yalnız inancını değiştirmesi değil, eski inancına göre hareket etmesi, davranması da, istenmesin. Öyle bir yer ki, bugüne dek topluluk içinde Andronikos neyi simgelemişse, orada öyle bir şeye yer olmasın." (s. 38-39)

Öyküde öne çıkan diğer din adamları, Andronikos'un yakın arkadaşları İoakim ve Andreas'tır. Ayrıca diğer keşişler de kişi kadrosu içerisinde işlevsel yönleriyle önemli yer tutar. Bu kişilerin de eski ve yeni inanış karşısındaki tutumları önem taşır. Anlatıcı, olaylara tek yönlü bakmamak ve öykünün anlam akışını tekdüzelikten kurtarmak için, bu kişilerin dine ve inanca yaklaşımlarını Andronikos'tan farklı bir şekilde betimler. Böylece, vakanın bireysel boyutuna çokluk katarak öyküde diyalojik/çoksesli bir yapı oluşturmaya çalışır.

İoakim'in de Andronikos gibi dindeki yeni inanışa karşı çıktığı görülür. Fakat bu karşı çıkış, Andronikos'taki gibi açık ve içselleştirilmiş değildir. İoakim, yeni inanışın kabulünden kısa bir süre önce kaçmakla kalmak, kabul etmekle reddetmek arasında sıkışmıştır. Her ne kadar yeni inanışa karşı çıkıp belli bir süre sonra kaçmışsa da yaptığı eylem Andronikos'unun yanında çok silik kalmıştır. Dolayısıyla ruhsal anlamda yaşadığı bunalımlar, İoakim'in bireyleşme sürecine zarar vermiştir. Komplekslere bağlı olarak ortaya çıkan ahlakî iç çatışmalar, genel anlamda İoakim'in pişmanlıklarla anacağı bir şekilde sonuçlanır. Öykünün ikinci kısmında öne çıkan İoakim, özellikle tüm bu kaçışların ve kabullenişlerin sonucunun açıklanması ve anlamlandırılması yönüyle önem taşır. Andronikos'un inancı uğruna cezalandırılarak öldürülmesi, onun kendi inancını değerlendirmesinde ve din adamlarına bakışının değişmesinde önemli rol oynar. "Ada" bölümünde, İoakim'in dinî inanışı hakkında düşünceleri genel hatlarıyla verilirken, "Tepe" bölümünde dine ve inanca bakışı netleşir. Yaşlanmış olmanın verdiği olgunluk ve Andronikos'un ölümünden sonra duyduğu vicdan azabı onun aldığı kararlarda etkili olur. Yani dinin dinamik etkenleri İoakim'de, Andronikos'a nazaran daha ağır ve uzun süreli yaralar açar.

Andronikos'un ölümünü izlemesi ve tilkiciği öldürmesiyle inancı arasında çeşitli ilişkiler kurmaya çalışan İoakim, tıpkı Andronikos gibi inancın ötesinde insanî bir duruşun, niyetin önemini düşünür ve inançla niyet arasında gidip gelir. Bir başka ifadeyle dinî misyonunun dışında insanî yönüyle hayatını değerlendirir:

"Bunu yapıyor, kendini Tanrıya adamak istemiş bir insanının alçakgönüllülüğüne

Göstermesi gereken alçakgönüllülüğe meydan okurcasına, bu alçak gönüllülüğü hiçe sayarcasına

Eksiksiz, kusursuz, yanlış iş işlemez bir insan olmak isteğinin, isteği gururunun içinde Tanrıdan uzaklaştığını

İnsanın Tanrı katında göstermesi beklenen alçakgönüllülüğe karşılık, bir insan olarak, insan katında, insan ölçüleri içinde iyi, yetkin bir insan olabilme çabası ile ömür tüketmezse bu hayatın değerini neyle biçeceğini

Gene de bu çabanın güzelliği karşısında yanılmanın, yanlış iş işlemenin de bir güzelliği olması gerektiğini

Yanlışlık yapsa bile buna bir onur payı ayırmak gerekirse iyiliğin, kötülüğün tek ölçüsünün, ister istemez, niyete, inanca dayanacağını

Oysa niyetin, inancın, sağlam bir yola götürmeğe yeterli olamayacağını dolayısıyla döngünün kendi kuyruğunu yemeğe kalkan bir yılan gibi

Düşünüyor, düşüncelerinin arkasından sürükleniyor İoakim, yuvarlanıyor.” (s. 111-112)

Kısaca İoakim bunalımlar geçirse de, dine ve inanca bakışı zamanla netleşmiş ve düşüncelerini eyleme dönüştürmüştür. Fakat bu süre zarfında ruhî yönden ağır yaralar alarak ölüme, Tanrıya ve inanç-niyet ilişkisine yeni anlamlar katmıştır.

Andreas adındaki keşiş de öykünün dikkate değer kişilerindedir. Andreas, İoakim ve Andronikos'un aksine, yeni inancı kabul eden, hatta daha önceleri de bunu dile getiren biri olarak karşımıza çıkar. Resimler karşısında tapınmanın putperestlikle ilgili olduğunu vurgulayan Andreas, yeni inancın bir mantığa büründürülmesinde kullanılır. Kolektif bilinçdışının bir ögesi olan dinin arketipsel boyutunun ve dogmalarının değişebilirliği Andreas üzerinden anlatılır. Andronikos'la iyi ilişkileri bulunan Andreas'ın davranışlarıyla düşünceleri arasında tutarsızlık bulunur. O, her ne kadar resimler karşısında tapınmayı anlamsız bulsa da bu işi her gün yapar. Andronikos kendi inancını sorgularken Andreas'ın bu tutarsızlığını anlamlandırmaya çalışır. Çünkü bu çaba onun düşüncelerinin netleşmesini sağlayabilecek yödedir:

“(…) Andreas'ın resimler karşısında tapınmağa devam etmesi, resmi inancın değişmesini bekleyerek yapılan, alışlagelmiş bir hareketten başka bir şey değildir herhalde. Öyle anlıyor şimdi. Yapılması gerektiğine göre, yapılan, düpedüz yapılan bir iş. İnsanın içini, gönlünü bağlamayan bir iş. Andronikos'un aklı buna ermiyor. Ermiyor ama Andreas'ın bunu yapmasını ancak öyle anlayabiliyor, açıklayabiliyor.” (s. 28)

Andreas'ın dine ve inanca bakışını özetleyecek olursak Andreas, dinine bağlıdır fakat inancını savunabilecek düzeyde bir kişiliğe sahip değildir. O, kendi gölgesiyle yüzleşmekten kaçan, mantığıyla personasını bastırmaya çabalayan bir insan olması yönüyle dikkat çeker. İnanç-din ilişkisi içerisinde Andreas'ın işlevi, daha çok yeni inancın savunulabilir yanlarını ortaya koyabilmesidir.

Din ve inanç kavramlarının öyküdeki fonksiyonelliğini daha açık şekilde anlayabilmek için mutlaka diğer din adamlarının da düşünce ve eylemlerine bakmak gerekir. Andronikos, İoakim ve Andreas dışında adı verilmeyen, hepsi tek tip olarak gösterilen, manastırdaki “diğer keşişler”, yeni inancın karşısında teslimiyetçi bir tutum içerisindedirler. Sebebi ise, bu keşişlerin buyruklara boyun eğerek yarlığa yaranma çabası içerisinde olmaları ya da inançlarını kendi değer yargılarıyla içselleştirmemiş bulunmalarındır. Diğer keşişlerin inanca bakışları, yarlığın uygun gördüğü şekilde hemen hemen söylenen her şeyi sorgulamadan ve tartışmadan kabul etmeleri şeklinde izah edilebilir.

Öykünün ilk bölümü olan “Ada”da Andronikos'un diğer keşişlerin davranışlarını ve kişiliklerini hatırlaması, öyküdeki dine ve inanca bir başka açıdan bakılmasını sağlamıştır:

“Büyük toplantı da, manastır başının başkanlığında, sabah ayininden sonra -nasıl olmuştur ki bu ayin, değişiklik yapılmış mıdır?- herkesin ortaya çıkıp herkesin önünde eski inancı yadsıyıp yenisine katıldığını, gözlerin bugüne dek işlenen puta tapıcılık günahının korkunçluğunu artık açıkça gördüğünü, bundan böyle kimsenin böyle bir günah, böyle bir suç işlemeyeceğini söylemesi, buna söz vermesi, ant içmesi için yapılacaktı.” (s. 20)

Turkish Studies

Diğer keşiflerin bir başka işlevi ise yaptıkları tartışmaları anlamsız bulan Andronikos'un düşüncelerini netleştirmesini sağlamalarıdır. Yani Andronikos, çevresel unsurların etkisiyle bilinçdışını bilince taşımıştır:

“Andronikos, önceleri korku duymuştu içinde. Bu tartışmalara katılmıyor, katılmak istemiyor, katılmıyordu artık. Daha kötüsü, katılması için içinden gelen bir dürtü, bir istek yoktu. Yoktu, çünkü –işte burası korkutucuydu- çünkü tartışılanların önemine, gereğine inanmıyordu.” (s. 21)

Öyküde çeşitli açılardan değinilen din adamları, kolektif bilinçdışımızda bulunan 'din adamı' ya da 'aziz olarak kahraman' arketipiyle kısmen çelişir. Çünkü “mit ve efsanelerde, aziz vasfıyla görünürlük kazanan kahraman arketipi; dünyevî her türlü zevk ve dertten arınmış, kendisi ve evrenle barışık, huzurlu ve egosundan kurtulmuş bir çilecidir.”(Campbell 2010, 386) Bu bağlamda, öyküdeki din adamlarının siyasi ve maddi kaygılar taşımaları, onları söz konusu arketiple uyumsuz bir konuma yerleştirir. Bunun sonucunda da din adamları, hem gölgeleriyle yüzleşmede sıkıntı yaşar hem de korkak ya da hain olarak nitelendirilir.

İnancın kişiler üzerindeki ikinci etkisi Tanrı-insan ilişkisinde inancın farklılaşması yönüyle belirginleşir. Bu farklılaşmayı açıklarken daha önce belirttiğimiz insanın kendi değerleri, niyet ve iyi-kötü kavramları ortaya çıkar. Çünkü “Tanrı arketipi bilinçdışından bilince ulaşarak kendini kabul ettirir ve insanın davranışlarına yön verir.” (Ayten 2006, 51) Öyküdeki kişilerin birçoğunun din adamı olmasına rağmen kendilerini dinden soyutlamaları ve dinî inanışlarını sorgulamaları, Tanrıya ilişkin o güne kadar inandıkları birçok şeyi de sorgulamalarına sebep olur. Yani persona, şu veya bu şekilde öykü kişilerince yüzleşilen bir öge durumuna gelir. Kişilerin insanî yönlerini ortaya koyan düşünceler, öyküdeki iyi-kötü, dinî öğretisi, vicdan ve egemenlik gibi birçok kavramın açıklanmasıyla ilişkilendirilir. Kısacası Tanrı-insan ilişkisi aktarılırken dinin ve inancın etkisinin azaltılmasına ve kişilerin daha çok şahsi düşüncelerine yer verilir.

III. İç Sorgulama-Kompleks ve İnanış

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı, kişilerin iç sorgulamaları üzerine kurgulanmıştır. Bu noktayı bireyin olay ve durumlara yaklaşımı temel olarak kavramlar üzerine yoğunlaşır. Zaten öyküyü tam olarak kavrayabilmenin en önemli yolu kişilerin iç dünyalarındaki derinliklere – bilinçdışı ve bilinçaltına- ulaşmakla mümkün olur. Dolayısıyla öyküye İoakim'in ve Andronikos'un penceresinden bakmak gerekir. Öykünün temelde olaylardan ziyade durumlara yönelmiş olması, maddeden ziyade imgeler üzerine yoğunlaşması, kişilerin iç dünyasındaki çatışmaların öyküye yön vermesine sebep olmuştur. Kavram, sembol ve imgeler, kişilerin düşünceleri vasıtasıyla okura aktarılmıştır. Ayrıca bahsi geçen semboller ve imgeler kimi yerde kendilerini arketipler olarak gösterir. Bunları açıklamak öyküdeki kişilerin, olayların ve sonuçların anlamlandırılması hususunda kilit rol oynar. Bu kavramlar irdelendiğinde zıtlıkların ve belirsizliklerin mevcudiyeti dikkati çeker.

Andronikos'un yeni inanışa karşı duruşu öyküde öne çıkar. Temelde Andronikos'un karşı çıktığı, yeni inanıştan ziyade eski - yeni kavramlarının zihnindeki çatışmalarıdır. Bu kavramların kendisinde iç sorgulamalara yol açmasına sebep olan nokta ise din gibi insanların hayatında önemli yer tutan bir değere temas etmesidir. Kolektif bilinçdışının arketiplerinden olan din unsuru, bireysel bilinçdışıyla ilişkilendirilmiş ve komplekslerin etkisiyle bilinç düzeyine çıkmıştır. Bununla birlikte din adamı olması da yaşadığı ruhî bunalımı kat be kat arttırmıştır.

Andronikos, eski-yeni kavramlarını hem dinî inancıyla hem de davranışlarıyla ilişkilendirir. Sürekli kendine sorular sorar, cevaplar arar, yargılarda bulunur ve çoğu zaman çıkmazlara girer. Mantiğiyle inancı arasında sıkışan Andronikos, eski kavramını inancıyla bağdaştırarak yeni dinî kabullerin doğruluğunu sorgular. Bu doğrultuda hem kendi inancını hem de

dinin kendi hayatındaki yerinin sağlamlığını ölçmeye çabalar. Kendi özüne ulaşmak için bir yolculuğa çıkar. Din adamı olmasının beraberinde getirdiği yükümlülükleri sorgulamadan, daha doğrusu bunları gerçek anlamda benimsemeden yaptığını fark ederek personasıyla yüz yüze gelir:

“Yıllarca dilim alıştığı, aklım alıştığı için inandığımı sandığım şeylere, gerçekte inanmadığımı bugün anlıyor, bu inanç uğruna zindana atılacağı korkusuzca yüzleme gücünü kendimde bulamıyorsam, yeni bir şeye nasıl inanabilir, nasıl herkesle birlikte kendimi de bir kez daha aldatabilirim?” (s. 38)

İlk kez farkına vardığı tutarsızlıkları, onu yeni çıkmazlara sürükler. Hiç durmadan yaptığı iç hesaplaşmalarıyla kendisinin yine kendisine karşı ne kadar dürüst olduğunu ortaya çıkartmaya çalışır. Yargılamasını yaparken de geçmiş yaşantılarını düşünür:

“Andronikos söylevin burasında adamı kutsamış, teşekkür edip yola çıkmıştı.

Yolun ilk saatinde, bu adamcağızı kutsamakla ne kadar yanlış bir iş yaptığını düşünmüştü. Yanlış, yalan bir iş. Kendi, inanmadığı için, dışarıdan gelen inancın baskısından kaçıyor, buna karşılık, gerçekte inanmadığını anladığı bir duyguyu, başkasını aldatmakta kullanıyordu.” (s. 42)

İoakim’in iç sorgulamalarına ise genellikle öykünün ikinci bölümü olan “Tepe”de rastlarız. O da tıpkı Andronikos gibi dinî inancını sorgular. Çeşitli düşüncelere kapılan İoakim, dinî inancının ne kadar kuvvetli olduğunu bulmaya çalışır.

İoakim, içerisinde yetişmiş olduğu manastırın düzenini düşünür. Manastırdaki din adamlarının, işlerinde ne kadar samimi olduklarını kendisiyle bağdaştırarak iç çatışmalara düşer. Andronikos’la yaşantıları üzerinde kafa yorar. Kendisi ile Andronikos’u mukayese ederek zaman içerisinde dine bakışının değişikliğe uğradığını fark eder. Özellikle Andronikos’un kaçışı ve ölümü İoakim’in kendisiyle yüzleşmesine sebep olur. Gerek Andronikos’un gerekse tilkiciğin ölüm şekli, daha sonraları ruhunda onarılması güç yaralar açar. Yaşadığı iç çatışmaların nedeni olan bu ölümler İoakim’i anlamımızdaki temel noktadır.

İç sorgulamalarda dikkat çeken bir diğer unsur ise yalnızlık duygusudur. Bu duygu bazen bir arzu bazen de istenmeyen bir durum olarak kendini gösterir. Andronikos’un adaya kaçmasıyla yalnız kalma arzusu zamanla iç çatışmalarının etkisiyle kendisini korkak olarak nitelendirmesine sebep olur. Dolayısıyla başta arzu ettiği yalnızlık daha sonraları istenmeyen bir duruma dönüşür. Manastıra dönüşünün en büyük sebeplerinden biri de budur. Yalnızlığın ve kaçışın verdiği suçluluk duygusunu yaşamaktansa ölümü seçer. Özüne ulaşma çabasında yalnızlığın etkisi farklı şekillerde kendini göstermiş, hayatını ve düşüncesini büyük ölçüde etkilemiştir.

İoakim’in yalnızlığa bakışı ise Andronikos’tan kısmen de olsa farklılık gösterir. O, yalnızlığı, daha çok içerisinde bulunduğu çevreden uzak duruşuyla ilişkilendirir. Kendisini bu toplumun bir parçası olarak görmez. Onun yalnızlığını paylaşan insanların azlığı İoakim’deki yalnızlık duygusunu ortaya çıkarır. Çünkü en sevdiği dostlarından biri olan Andronikos, onu almadan manastırdan kaçmıştır. Yalnızlığı ortaya çıkaran bir diğer neden ise şahit olduğu ölümlerdir. Bu düşüncelerini, Avintus’un tepesine her gün yaptığı yürüyüş sırasında dile getirir:

“Bu gitgide boşalan bir kalıp, bir güzelliğin gölgesi halini alan yürüyüş, yaşayış gibi olan bu yürüyüş, bir çıkıştan sonraki bir doluluk, bir tamlık bir tepeden çevreye geçmişe, güçlüğü bakış anı ile bir dinlenme, ölümden, birazdan başlayacak inişten, ölüme doğru inişten önceki dinlenme anı ile, gücünün son damlasına dek kavranmasıyla anlam kazanmış bir denge anı ile taçlanan, doruklanan yürüyüş, günün birinde gündelik yaşayışının içinde bir acı anı, bir iç burkuntusu, gününün etine saplanan bir diken olmağa başlamıştı.” (s. 69)

Öyküde, bireylerin tüm yaşadıklarını değerlendirmeleri de iç çatışmalarının sonucunda ortaya çıkar. İoakim geçmişinde yaptığı eylemlerin ona yüklediği vicdan azabından hiçbir zaman kurtulamaz ve anlattığı mimarın masalıyla kendi hayatı arasında benzerlikler arar.

Baskı kavramı, öyküde üzerinde durulması gereken kavramların başında gelir. Çünkü baskı, olay örgüsü içerisinde gerçekleşen tüm vakaların, neden ve sonuçlarının açıklanmasında işlevsellik taşır. Bu doğrultuda değerlendirilirse “yapılan her türlü baskı bireylerde iç çatışmalara sebep olmaz mı?” sorusu öyküdeki iç çatışmaların çıkış noktasına işaret eder ve komplekslerin ortaya çıkışıyla doğrudan ilgilidir. Daha önce de belirtildiği üzere, bir korku anı, yasaklar ve baskılar kompleksleri ortaya çıkararak bireyin bunalımlara sürüklenmesine yol açar. Kısaca baskı-inanç ilişkisi, kişide inancın sorgulanmasına sebep olur.

İç çatışmalara sebep olan bir diğer unsur ise baskı sonrası kaçışla beliren teslimiyet hissiyatıdır. Yani birey, kaçış ve isyan ikilemi arasında sıkışır. Öyküde sıkça geçen kahramanlık ve korkaklık kavramlarının kaynağında da bu durum vardır. Kahramanlık ve korkaklık, başkışilerin düşünceleri aracılığıyla öykü boyunca farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Kimi zaman toplumun düşünceleri vurgulanmış kimi zaman da toplumun düşünceleriyle bireyin düşüncelerinin benzerliklerine ve zıtlıklarına vurgu yapılmıştır.

Andronikos'un kaçışı birçok insan tarafından kahramanlık olarak görülse de o, eylemini korkaklık olarak düşünmeye başlar. Kendisini isyankâr olarak değil de korkak olarak nitelendirir. Tüm bu düşünceler zamanla iç dünyasında büyür ve manastıra dönmesine sebep olur. Mevcut düzen içerisinde ezildiğini ve baş eğen birine dönüştüğünü düşünmesi ve zaman geçtikçe de kahramanlık olarak nitelendirilen kaçışını anlamsız bulması manastıra dönüşünün bir diğer sebebidir. Andronikos'ta baskı sonrası kaçışla beraber ortaya çıkan iç çatışmaların yansımaları bu şekildeken İoakim ise kaçışını biraz daha farklı değerlendirir. Çünkü o, oluşan baskı ortamından Andronikos'tan çok daha sonra kaçmıştır. Yeni inanın kabulü ve kaçışı arasındaki süreçte iç çatışmalar yaşayan İoakim'deki suçluluk duygusu gittikçe kendini hissettiren bir hâl almaya başlar ve kaçışına zemin hazırlar.

Tüm bahsedilenler dışında bireyde bunalımlara yol açan bir başka faktör ise inancın baskıyla çatışmasıdır. Bunun altında yatan esas neden inancın, mistik ve huzur veren yönünün, baskı gibi rahatsız edici bir unsurla karşılaşması ve insanın maneviyatının alışlagelmişin dışında değiştirilmeye çalışılmasıdır. Bir diğer ifadeyle bireyin kolektif bilinçdışının arketiplerinin bilince çıkmasıyla insanın ruhunun karanlık yönleriyle karşılaşmak ve buna bağlı olarak kararlar vermek zorunda kalmasıdır. Andronikos ve İoakim'in kişilikleri yapılan baskı karşısında almış oldukları kararlarla şekillenmiştir. Andronikos baskıya karşı isyan etmemiş, kaçmıştır. Çünkü yeni inanın kabulü ile dinî inancını sorgularken inancını yetersiz görmesi kendisini bu uğurda ölmenin mantıksızlık olacağını düşünmesine itmiştir. Andronikos'un baskı karşısındaki tutumu daha sonraları değişse de yapılan dayatmalar, yaşadığı bunalımlarda ve aldığı kararların çoğunda etkili olmuştur. İoakim ise baskının bu yönüyle karşılaşmış iç hesaplaşmaya gittiğinde o da tıpkı Andronikos gibi bunalımlar yaşamış fakat bu süreci çok da başarılı sayılabilecek bir şekilde atlatamamıştır.

IV. Bireylerdeki Çıkar ve Egemenlik Arzusu

Öyküde olayların ortaya çıkışına sebep olan resim-kırıcılık döneminin kendini göstermesinin en önemli sebepleri kişisel çıkarlar ve egemenlik arzusudur. Tahakküm altına alma isteği, her ne kadar insanın doğasında olsa da kişi, bu tür isteklerini uygun bir boyuta taşıyabilirse tam bir birey olur. Çünkü en ilkel isteklerimizin deposu olan bilinçaltı, barındırdığı olumsuz öğelerin bilinç düzeyine çıkmasıyla törpülenmesi gereken bir hâl alır. Aksi takdirde insan, birey olabilme sürecinin başarılı bir şekilde sonuçlanması hususunda sıkıntı yaşar.

Turkish Studies

Dönemin imparatoru egemenliğini devam ettirmek için dinin kutsal değerlerini menfaatleri doğrultusunda değiştirmeye kalkışır. Bu değişikliğin temelinde hem kendisinin Doğulu bir kimliğe sahip olması hem de Doğu milletlerinin hoşgörüsünü kazanmak yatar. Keza o dönemde Doğunun veya “İslâm uygarlığının çeşitli şekillerde Hıristiyan Batı’nın karşısına çıkacağından korkulduğu açıktır.” (Said 1982, 430) Ancak ileride sorun yaratacak bu husus, imparatoru yaptığı değişiklikte haklı göstermez. Çünkü o, yapılacak değişikliği mevki veya kişi fark etmeksizin herkese dayatmalarla kabul ettirmeye çalışır. Yeni dinî kabullere uymayanlara ölüm dâhil olmak üzere her türlü cezayı vermekten de çekinmez.

Yeni inanişî kabul etmeyen keşişler aforoz edilir. Hatta cezalandırmalar daha da ileri götürülerek ölümlerle dahi sonuçlandırılabilir. Halktan karşı çıkanlar da benzer cezalara çarptırılır. Keza zulüm ve haksızlıkların hemen hepsi, çıkar ve egemenlik kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Andronikos ve İoakim’im iç dünyalarında yaşadıkları bunalımların en büyük sebeplerinden biri de budur.

Rejime bağlı olarak yapılan dinî baskının somut göstergesi, Andronikos’a ölüm cezası verilmesi ve infazının İoakim’in gözleri önünde gerçekleştirilmesidir. Tüm yaşananlar, Andronikos’un ölmesine ve İoakim’in kendisini bir türlü affedememesine yol açar.

Dayatmaların kişiler üzerindeki etkileri incelendiğinde çeşitli farklılıklar dikkat çeker. Siyasi çekişmelerle şekillenen etkiler, Papa’ya, Baş Papaz’a kadar uzanır:

“Roma’daki Baş Papazın, Bizans’a, Bizans’ın kilisesine düşman Baş Papazı, aynı koltuğunun, kanadının altına kayırmasının, ona bu sığınağı vermesinin nedenini herkes unutacak. Dini baskı altında tutan İmparatorla çekişmekte olduğunu, kimse aklına getirmeyecek” (s. 98).

Öyküde sıklıkla karşımıza çıkan kölelik-efendilik ve köle-efendi ilişkisi felsefi bir yaklaşımla aktarılmıştır. Kölelik-efendilik ilişkisi imparatorun baskısıyla değiştirilecek din kabullerini benimsemeyerek kaçan din adamlarının iç sorgulamalarında kendini gösterir. Bu iç sorgulamalar ise kişinin ruhuna, özüne ulaşmak için yaptığı yolculuğunda uğradığı durakların başında gelir. Özellikle “Tepe” bölümünde farklı boyutlarıyla ele alınan ve İoakim’in düşünceleri üzerinden aktarılan köle-efendi ilişkisi, baskı-kaçış, imparator ve genel kabullerle yansıtılmıştır:

“Köle ile efendinin arasındaki ilişki nedir? Düşündüğü, kötü efendiyle, dayak yiyerek iş görmekten başka bir yol bulmayan, sonunda ya ölen ya öldüren, ya kaçan ya da baş kaldıran köle arasındaki ilişki değil. Yüzyıllardır insanlar bu kalıp içinde düşünmüş. Yüzyıllardan beri, insanlar varolmağa başlayalı beri, köleler dayak yemiş, terlemiş, işte öğütülmüş, efendilerse dayak atmış, yelpazelerini kölelerine sallatmış, tembellikten yorulan bacaklarını kölelerine ovdurmuştur. Ama kölelerin efendilerine sevgiyle, aşkla bağlı oldukları, efendilerin kölelerinin aşkını kazanmak için toz toprak içinde sürüklendikleri bir ilişkiyi düşünmek yanlış mı olur?” (s. 113)

Köle-efendi ilişkisinde ise her kaçışın, isyanın ya da boyun eğişin kölenin, efendisine dönüşüyle sonuçlandığı vurgulanır. Ancak bu vurgunun temelinde kişinin kendisinin efendisi olmasının gerekliliği vardır. Bir başka ifadeyle kişi, kendi beniyile düşüncülerini yapıcı ve olumlu bir şekilde bütünleştirmelidir.

Kısaca öykü içerisinde egemen olma arzusuyla yapılan ya da yapılması muhtemel olan her şey, kişilerin karakterlerini ortaya çıkarır. İki yüzlülük, korkaklık, direniş, boyun eğme gibi kavramların hemen hepsi imparatorun şahsî istekleri ve egemen olma arzusuyla bağlantı kurularak açıklanmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

V.Cinayet ve Ölümün Bireylere Yansımaları

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı'nda sıkça karşımıza çıkan ölüm ve cinayet kavramları genel olarak İoakim aracılığıyla aktarılır. Andronikos'un cezalandırılarak öldürülmesi, İoakim'in tilkiciği öldürmesi öykünün başkişilerinin benliğinde direkt ya da dolaylı olarak derin yaralar açar ve iç çatışmalara neden olur. Yani başkişiler, kompleksleriyle karşılaşarak ahlakî iç çatışmalar yaşarlar.

Andronikos'un adaya kaçışıyla dinî inancını sorgulaması ve manastıra dönüşü sonrasında cezalandırılarak öldürülmesi, İoakim üzerinde ömür boyunca çekeceği bir vicdan azabını ortaya çıkarır. Çünkü İoakim, Andronikos'a verilen ölüm cezasını kendi gözleri önünde gerçekleştirilmesi isteğine rıza göstermiştir. Andronikos'a verilen cezanın hem fiziksel hem psikolojik boyutunun bulunması, İoakim'in de cezalandırmada etkin olarak kullanılması, bireyleşme sürecinde onu, olumsuz şekilde etkilemiştir. Bununla beraber anlatıcının, ceza şekline ve uygulanışına ayrıntılı bir şekilde değinmesi, ölümün, İoakim açısından kompleks hüviyeti kazandığını gösterir:

"Ceza gören adam yiyor, içiyor, dolaşıyor, oturup kalkıyor. Karşısında, İoakim, aynı yemeklerden yiyor, o da oturup kalkıyordu. Arada bir uyukluyordu, tek ayırım buydu. Daha doğrusu, uyuklamasına izin veriliyordu. (...) İşkenceyle yavaş yavaş öldürülen adamın karşısında uyuyabilmek, dalabilmek, susmaktı İoakim'in işkencesi." (s. 89-90)

İoakim, efendilerine baş eğerek, sevdiği dostu Andronikos'un cezasında ve ölümünde bazen pay sahibi olduğunu bazen de acısını paylaştığını düşünür. Ancak bu düşünceler yıllar sonra, anlatıcının kullanmış olduğu *"İoakim, cezayı paylaştığını düşünmekle haksızlık etmişti. Cezayı paylaşmış değildi ki! Tek bir şey yapmamıştı, o kadar: Cezanın serpintileriyle kendine bir şeyler kattığı sanısına kapılmıştı."* (s. 88) ifadeleriyle netleşir.

Ölüm ve cinayetle karşılaşılma istenmemesi, İoakim'in yaşayacağı en büyük sıkıntılardan birine dönüşür. İoakim, bireyleşme sürecinde sürekli, gölgesinden kaçarak mantığı aracılığıyla bir çıkış yolu arar. Yaşadığı iç çatışmalar, onu farklı düşüncelere iter. İoakim, Andronikos'un cezalandırılma sürecinde onun yanında olarak acısını paylaştığını düşünse de hissettiği suçluluk duygusu hiçbir zaman dinmez. Kendisini "korkak" olarak değerlendirmesindeki esas sebep de bu suçluluk duygusudur. Her ne kadar yeni inancın kabullenmeyip sonraları kaçarak eski inancı devam ettirmiş olsa da yaptığı işi Andronikos'unkinin yanında çok küçük bir ayrıntı olarak görür ve kendisini yüceltenlerin aksine, kendini bir korkak olarak nitelendirir.

Öyküde cinayet kavramının da suçluluk duygusunu ortaya çıkarttığını görürüz. Yine İoakim üzerinden aktarılan "cinayet" kavramı, İoakim'in tilkiciği öldürmesiyle açıklanır. Anlatıcı, İoakim'in hayatına anlam kazandırmada amacına ulaşamamış -gölgesiyle yüzleşmekten kaçınmış- olmasının sebebini çok sevdiği tilkiciği elleriyle öldürmesiyle ilişkilendirir.

Andronikos'un ölüme bakışı ise başlarda istenmeyen bir durum olarak belirir. O, yeni inancı kabul etmemesi sonucu öldürüleceği korkusuyla manastırdan kaçır. Fakat zamanla din hakkındaki düşünceleri netleştikçe ölümden korkmaz ve gölgesiyle yüzleşmek için manastıra döner. Alacağı cezayı bilmesine rağmen yine de kararının arkasında durur:

"Perdeye bakarak "Ant içmemeğe geldim," diyen dümdüz sesini işitiyor.

Bu sözlerde, yanlışlık olmadığı, birkaç ay kimseyle konuşmadan yaşamış bir insanın başka neler söylemek isterken ağzından denetsiz çıkıveren sözler niteliği bulunmadığı, daha sonra anlaşılacaktı." (s. 82-83)

Ölüm ve beraberinde ortaya çıkan sonuçların kişiler üzerindeki etkileri, hayatları boyunca yaşam amaçlarına ne ölçüde ulaşabildiklerini değerlendirirken belirginleşir.

VI. Bireyleşme Süreci

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı öyküsünde kişilerin bireyleşme süreci daha çok Andronikos ve İoakim üzerinden aktarılmıştır. Bu kişilerin bilinçdışı ve bilinç düzeyindeki davranışları, bireyleşme sürecini daha önce açıklanan başlıklar altındaki bilgiler doğrultusunda kavramamızda yol gösterici olacaktır. Özellikle başkişilerin geçmişlerini sorgulamaları ve ruhsal sarsıntıları sonucunda sık sık kendilerine sorular sormaları, benliklerine ulaşma çabasının göstergeleridir.

Bir süreç içerisinde gerçekleşen bireyleşme, Andronikos'un ölümü göze alışıyla ve ölümle sonuçlanır. İoakim'inki ise çileye çekilmeden önce manastırdaki genç keşişlerle yapacağı konuşmayı düşünmesi ve ardından yaptığı değerlendirmeye son bulur. Andronikos'un ölümü ya da ölüme gidişi yani bireyleşme sürecine girdiği, anlatıcı tarafından öykünün birçok yerinde vurgulanır: *Andronikos'un kahramanlığı ise kaçıışı ile başlamıştı.* (s. 73). Andronikos'un yaşantısının tamamı değerlendirildiğinde, adadan dönüp öldürülmesiyle bireyleşme süreci, gerektiği gibi tamamlanmıştır sonucuna ulaşılır. O, bir amaç uğrunda ve kendi görüşünü yaşatmak için kahramanca ölmüştür. Kahramanlığı, din adamı olmasıyla da ilişkilendirilebilir. Çünkü onun ölümü, dinî inancı doğrultusunda olmuştur. Korkmadan ve isteyerek ölüme gidişi, cesaretini ve yaşam amacını savunduğunun bir göstergesidir. Bireyleşme sürecinin sonunda Andronikos, *"sadece kendi özüne kavuşmakla kalmaz, dinlerin belirlediği ideal hedeflere de kendiliğinden sahip olur."* (Ayten 2006, 54) Ayrıca Andronikos'un, baskı sürecinde komplekslerin kendini gösterip gölgesiyle yüzleşmesinin ardından geçirdiği tüm yaşantılar, onun kendi benine ulaşarak bölünen ruhunu tekrar yapılandırmasını sağlar.

"Bireyin kendini gerçekleştirilmesi, ancak toplum içinde, başkalarıyla olan ilişkisi içinde olanaklıdır. Bu yüzden Andronikos, kendisini toplumun büsbütün dışında var kılamaz. Bu gerçeği kavraması, onu bir seçim yapmaya, varoluşsal bir karar anına götürür. Yaşamaya bir anlam kazandırabilmek için, toplum içinde bir tavır almak, bir eyleme başlamak, kendisiyle tutarsızlığa düşmeden bu eylemi bitirmek, böylece kendisini ortaya koyabilmek gereklidir. Buna göre Andronikos'a tek bir yol açık kalıyordu: geri dönerek baş kaldırışını açıkça herkese duyurmak. Başlattığı kaçış eylemi ancak bu geriye dönüşle noktalanabilir, anlam kazanabilirdi. Böylelikle Andronikos kişiliğini oluşturan çizgileri bütünleyecektir." (Akathlı ve Gürsoy 1997, 143-144) Bir başka ifadeyle Andronikos, gölgesini yenip ruhunun karanlık güçlerine karşı açtığı savaşı kazanacak ve gerçek anlamda bir birey olacaktır.

İoakim ise bireyleşme sürecinde Andronikos kadar başarılı olamamıştır. Çünkü yaşadığı ölüm deneyimleri onu her zaman vicdan azabına ve pişmanlık duygusuna itmiştir. Keza kendisini korkak olarak niteleyen birinin ömrünün sonlarında kendisini mutlu ve amacına ulaşmış biri olarak görmesi de mümkün sayılmaz. Sürekli iç çatışmalar yaşayan İoakim'in yeni düzen sürecinde sürekli bir arayış içerisinde oluşu ve tutarsızlıkları onu bireyleşme sürecinde başarısızlığa sürükler. Ruhunun ve kendi beninin eksikleriyle bir türlü yüzleşmeye cesaret edememesi bireyleşme sürecindeki yolculuğunun sonunda tükenişten ötede bir şey değildir.

Değinilen hususlar haricinde öykünün sonlarında İoakim'in Avintus'un tepesine -ki bu tepenin zirvesi bireyleşmenin gerçekleşmiş olduğu yer olarak simgelenmiştir- yaptığı günlük yürüyüşleri esnasında tüm yaşadıklarının ve bireyleşme sürecinde ne kadar başarılı olabildiğinin yine onun düşüncelerine bağlı olarak anlatıcı tarafından değerlendirildiğini görürüz:

"Bu adamın en büyük üzüntüsü, başkalarının dertlerine, üzüntülerine ortak olmaktan, onların yardımına koşmaktan kendi hayatını yaşayamaması, kendi üzüntülerine, kendi sevinçlerine"

Turkish Studies

dalamaması olacaktı. Geçimini ondan bekleyenlere geçim, sevincini ondan bekleyenlere sevinç yetiştirmekten yorulmuş olacaktı. Bu haline karşı gönlü ayaklandığı zaman da bencil bir kişi olmağa karar veriyor ama daha bu kararını verirken kendisine seslenen birine “şimdi geliyorum” diye karşılık veriyordu. Bu kararla bu “şimdi geliyorum” arasında gide gele, ölüm döşeğine düştüğü gün, ansızın, bir şey aydınlanacaktı bu adamın gözlerinde, bir şeyi apaçık görecekti bu adam: Kendi yaşayışı, bu “şimdi geliyorum”dan başka bir şey değildi. Olmamıştı. “Şimdi geliyorum” diyerek yaşamak istemiş, öyle yaşamıştı.” (s. 120)

Her ne kadar insanlara yardım etmek bir din adamının temel görevlerinden olsa da İoakim'in aradığı, aslında bu değildir. O, personasıyla bir türlü yüzleşmemiştir. Dolayısıyla onda bir mutsuzluk duygusunun hâkim olması da doğaldır. Ayrıca hayatının bütünü değerlendiren Andronikos ile kendisini mukayese etmesi ona, huzura ulaşamadığını düşündürür.

İoakim'in bireyleşme süreci, öykü içerisinde anlattığı mimar masalıyla özetlenmiştir. Aslında anlattığı mimar masalı, kendi hayatını simgeler. Tıpkı mimar gibi yan yana koyması gereken iki taşı hep sonralara ertelemesi, İoakim'in ömrü boyunca amaçlarına ulaşmasını engellemiştir. Nasıl ki mimar yapması gereken sarayı bir türlü yapamamışsa İoakim de hayatındaki sarayları bir türlü inşâ edememiştir. Keza başarısızlığının sonucunda bir benlik arayışına düştüğünü de :“O Doğulu kölenin masalını bu gece bu fıstık ağacının altında soğuktan dişleri takırdatarak, çeneleri atarak anacağını, bu masalda kendine, yaşayışına yeni bir anlam bulabileceğini...” (s. 94) ifadesinden anlarız.

Bireyleşme süreci ile ilgili değinilen tüm hususları kısaca değerlendirecek olursak, öykü boyunca kişilerin bireyleşme sürecindeki deneyimlerinin başarı ve başarısızlıklarına dikkat çekildiği sonucuna ulaşabiliriz. Bu durum, öykünün sonuçlandırılmasında ve kişilerin değerlendirilmesinde de anlatılanlara objektiflik katmıştır.

SONUÇ

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı öyküsünde anlatılanlar genel olarak iki keşişin baskı ortamından kaçışı sonrasında yaşadıkları gibi görünse de özelde din ve bireyleşme sürecinde arketiplerin yansımalarını, kompleksleri ve kişilerin kendi benliklerine ulaşma çabalarını öne çıkartır. Dinin, din adamlarının ve egemen kuvvetlerin etkilerinin bir toplum ya da bireyler üzerinde derin yaralar açabileceği görülmüştür. Bu durumun tarihten bir kesitle ilişkilendirilip olay örgüsüyle bütünleştirilmesi öyküye farklı bir boyut kazandırmıştır. Öyküde insanların kişiliklerinden çeşitli şekillerde tavizler verip şahsî istekler ve çıkarlar sonucunda kimliklerini kaybetmelerine, yani bedenen var olup ruhen yok oluşlarına dikkat çekilmiştir. Buna bağlı olarak her şeyden önce kişinin kendisi ve çevresiyle uyum içerisinde olmasının gerekliliği üzerinde önemle durulmuştur.

Öyküde en dikkat çeken nokta ise dinin işleniş tarzıdır. Kolektif bilinçdışının arketiplerinden olan din kavramının inanç ve bireyleşme ile ilişkisine öykü boyunca vurgu yapılmıştır. Bu da insanın kendi benini aradığı yolculuğunda dinin manevi boyutunun önemini göstermede büyük fayda sağlamıştır. Çünkü kişinin gerçek anlamda bir birey olabilmesi için mutlak suretle içindeki fırtınaları dindirmesi gerekir. Din gibi manevi değere sahip olan ve doğrudan Tanrıyla ilişkilendirilebilecek bir konuda yaşanan bunalımı çözmek bu süreçte başarılı olabilmede önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla birey, kafasındaki soru işaretlerini kaldırdınca manevi anlamda huzura kavuşacaktır ki bu da bireyleşmeyi tamamlama yolunda başarıya işaret eder. Öyküde başkışilerin dinle ilgili düşünceleri ve dinî misyonları, birey olma yolunda dinin yapısal yönlerini gösterir. Ayrıca ilahî dinlerin bir dogma değil mantık çerçevesi içerisinde insana huzur veren bir yapıda olduğu görülür. İnsanların bu ilahî yapıya el

uzatmalarının zararları ve sonuçlarına dikkat çekilmesi de üzerinde durulması gereken noktalardan biridir.

Kısaca Bilge Karasu, öyküde dinin ve buna bağlı olarak din adamlarının hassasiyetini ölüm, kaçış, baskı, korku gibi temalarla ilişkilendirerek bireylerin yaşantılarını ve kendilerini değerlendirme sürecini iç çatışmalarla aktarmıştır. Bireyleşme sürecinin başarı ya da başarısızlığı da bu iç çatışmaların sonuçları olarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKATLI Füsün – SÖKMEN Müge Gürsoy, (1997), **Bilge Karasu Aramızda Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı Üzerine**, (1. bs.), Metis Yayınları.
- AYTEN Ali, (2006), **Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri**, (1. Bs.), İz Yayıncılık.
- CAMPBELL Joseph, (2010), **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, (2. bs.), (çev. Sabri Gürses), Kabalcı Yayınları.
- CEBECİ Oğuz, (2009), **Psikanalitik Edebiyat Kuramı**, (2.bs.), İthaki Yayınları.
- EMRE İsmet, (2006), **Edebiyat ve Psikoloji**, (2.bs.), Anı Yayınları.
- FORDHAM Frieda, (2008), **Jung Psikolojisinin Ana Hatları**, (7.bs.), (çev. Aslan Yalçın), Say Yayınları.
- GÖKTÜRK Akşit, (2004), **Ada (İngiliz Yazınında Ada Kavramı)**, Yapı Kredi Yayınları.
- JUNG Carl Gustav, (2010), **İnsan Ruhuna Yöneliş**, (çev. Engin Büyükin), (7.bs.), Say Yayınları.
- JUNG Carl Gustav, (2009), **Dört Arketip**, (çev. Zehra Aksu Yılmaz), (3.bs.), Metis Yayınları.
- JUNG Carl Gustav, (2001), **Anılar, Düşler, Düşünceler**, (çev. İris Kantemir), (2. bs.), Can Yayınları.
- KAPLAN Mehmet, (1992), **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar**, (2. bs.), Dergâh Yayınları.
- KARASU Bilge, (2010), **Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı**, (10. bs.), Metis Yayınları.
- KAYA Önder, (2009), Buhranlar Dönemi ve İkona Kırıcılık Akımı, **Mostar**, (S.52).
- KISA Cihad, (2005), **Carl Gustav Jung'da Din ve Bireyleşme Süreci**, (1. bs.), İzmir İlahiyat Yayınları Vakfı.
- PEARSON Carol, (2003), **İçimizdeki Kahraman Yaşadığımız Arketipler Hayatımızı Nasıl Etkiliyor? Onların Gücünden Nasıl Yararlanabiliriz?**, (çev. Semra Ayanbaşı), Akaşa Yayınları.
- STEVENS Anthony, (1999), **Jung**, (çev. Ayda Çayır), Kaknüs Yayınları.
- SAİD W. Edward, (1982), **Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Kolu**, (çev. Nezih Uzel), (1.bs.), Pınar Yayınevi.